

## Văn hóa ăn uống

Cũng như văn hóa nói chung có mấy trăm định nghĩa khác nhau, văn hóa ăn uống cũng vậy, vẫn phải tiếp tục bàn luận. Vấn đề này cũng là một đề tài nghiên cứu về học thuật, mỗi người có thể trình bày nhận thức của mình.

Một tộc người có nhiều thức ăn ngon, rượu, nước uống quý, có phải là có nền văn hóa ăn uống cao hay chưa? Đây là một tiêu chuẩn nhưng chưa đủ. Một tộc người ăn uống thanh đạm, ăn sạch, uống sạch là có nền văn hóa của mình. Ăn uống xô bồ, đơn điệu, không thể gọi là có văn hóa, hoặc là có cũng được, nhưng nghèo nàn.

Phần văn hóa trong ăn uống thể hiện phẩm giá con người, trình độ văn hóa của một dân tộc. Phần này có nhiều vấn đề: đạo lý, phép tắc, phong tục, phong cách.

Biết ăn, tức là chỉ ăn trong những trường hợp đáng ăn. Được mời ăn, ăn đúng phần mình, không xâm phạm phần người khác. Truyện cũ ghi nhiều trường hợp vô duyên của mấy danh nhân lúc thấy nhà hàng xóm có chén, không được mời mà cứ đến, bị người chủ nhà chê rằng không biết trọng danh dự. Một số nhà nho nói liều: "Thấy ăn mà không ăn là điên". Cả nghĩa đen và nghĩa bóng của câu này đều sai, ăn bữa, làm bữa. Tục ngữ có câu: "Ăn có mời, làm có khiến", là nói một cách ứng xử đúng. Cũng như câu: "Ăn có nhai, nói có nghĩ; Ăn trông nồi, ngồi trông hướng". Lại nói: "Miếng ăn quá khẩu thành tàn, miếng ăn miếng xấu, tôi van mẹ mày". Ai cũng cần ăn, phải làm lấy mà ăn, không nên ăn bữa của người khác, bạ đâu ăn đấy, thấy đâu có ăn là mò tới. Chắc nhiều người đã đọc truyện Trần Thị Kiến: Vốn là môn hạ Trần Hưng Đạo. Nhờ đức liêm khiết, được vua cử về cai quản phủ Thiên Trường. Khi mới về nhậm chức, có người bưng đến biếu một mâm cỗ. Ông hỏi: "Nhà người ở đâu, vì sao lại biếu ta"? Người ấy trả lời: "Bẩm quan lớn, nhà con ở bên cạnh quý Phủ, nhân có giỗ, vì lòng thành biết Ngài mới về trọng nhậm Phủ nhà xin kính biếu thôi". Mấy hôm sau, người đó đến cầu cạnh một việc hệ trọng. Bực mình, ông liền móc họng nôn mửa ra hết, rồi gọi lính đuổi cổ người đó đi. Ngày nay, những người như Trần Thị Kiến quả là hiếm.

Sống dè sẻn, tiết độ, không xa hoa, lãng phí để bảo đảm cuộc sống lâu dài - một đức tính tốt của nhân dân Việt Nam - là nguồn gốc cuộc sống lành mạnh.

Việc ăn uống trong xã hội nào cũng có luật lệ (thành văn hoặc không thành văn) từ gia đình, họ hàng, làng xã đến cả nước, không được tùy tiện vi phạm. Trong nhà, người già được dành phần quý nhất, rồi đến trẻ em, người lớn thì không phân biệt. Mỗi làng có quy ước riêng về các bữa ăn khao vọng, cưới xin, ma chay, tế lễ. Tại cung đình, bộ Lễ phải tuân thủ nghiêm ngặt luật lệ của triều đình; mỗi loại yến tiệc đều được quy định chặt chẽ từ việc xếp chỗ ngồi đến trật tự bữa ăn như một chương trình biểu diễn nghệ thuật. Vua thì một mình một cỗ; các quan ngồi theo chức tước, quan đầu triều ngồi trước, các quan cấp dưới mới được ngồi. Các quan đứng dậy nâng chén chúc vua, rồi mới được uống. Chốn đình trung ở làng cũng phải theo lễ nghi đã quy định. Ăn tiệc, ăn cỗ đều phải tuân thủ phép tắc. Khi tửu nhập, ngôn xuất thường gây ra hiện tượng mất trật tự, có khi phải phạt, thậm chí phải lên quan.

Những luật lệ ấy ngày nay đã lỗi thời, nhưng luật lệ mới thì chưa kín kẽ, nhiều khi phát sinh những hiện tượng kém văn hóa hoặc đua đòi theo lối trưởng giả học làm sang. Vấn đề này rồi cũng phải giải quyết cho phù hợp với thời đại mới.

Trên đây chỉ là một số vấn đề thuộc lĩnh vực văn hóa ăn uống. Còn những cuộc vui bạn bè kiêu tao nhân mặc khách, những gia đình phú quý, thì còn nhiều chuyện, có cái có thể duy trì, có cái phải bỏ. Mong rằng các nhà thông thạo văn hóa nghệ thuật ăn uống góp nhiều ý kiến nhằm góp phần nâng cao nền văn hóa ăn uống nước nhà.

Yên Chi  
(Văn hóa Nghệ thuật Ăn uống)